

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری ، گروه معماری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M . A)

گرایش : معماری

عنوان :

ساختمان مدیریت ستادی و شعبه مرکزی بانک کشاورزی همدان

استاد راهنما :

دکتر داراب دیبا

استاد مشاور :

دکتر حسین سلطانزاده

پژوهشگر :

بهرنگ بلوهر

تابستان ۱۳۹۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول : کلیات طرح	
۱	۱-۱ بیان مسئله
۲	۲-۱ هدف های تحقیق
۳	۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن
۳	۴-۱ سئوالات و فرضیه های تحقیق
۵	۵-۱ چارچوب نظری تحقیق
۵	۶-۱ تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی
۶	۷-۱ روش تحقیق
۶	۸-۱ قلمرو تحقیق
۷	۹-۱ روش گردآوری اطلاعات
۷	۱۰-۱ محدودیت ها و مشکلات تحقیق
فصل دوم : تعاریف و تاریخچه بانکداری در ایران	
۸	مقدمه
۹	۱-۲ تعریف واژه بانک
۱۱	۲-۲ تاریخچه بانکداری در ایران
۱۱	۱-۲-۲ بانک جدید شرق
۱۲	۲-۲-۲ بانک شاهنشاهی ایران
۱۲	۳-۲-۲ بانک استقراضی ایران
۱۲	۴-۲-۲ بانک عثمانی

۱۳	۳-۲ آغاز کار بانک های ایرانی
۱۳	۳-۲-۱ بانک سپه
۱۳	۳-۲-۲ بانک ملی
۱۴	۳-۲-۳ بانک کشاورزی
۱۴	۳-۲-۴ بانک مسکن
۱۴	۳-۲-۵ بانک صنعت و معدن
۱۵	۴-۲ مروری بر تاریخچه بانک کشاورزی
۱۵	۴-۲-۱ تغییرات در عناوین و ساختمان های بانک
۱۶	۴-۲-۲ آرم و نشان اختصاصی بانک

فصل سوم : طراحی و بانک

۱۹	۳-۱ اهمیت مسئله طراحی در ساختمان بانک ها
۱۹	۳-۲ انواع ساختمان بانک ها
۲۰	۳-۲-۱ ساختمان های ستادی
۲۰	۳-۲-۲ ساختمانهای شعب
۲۰	۳-۳ الگوی ساختمان بانک در ایران
۲۱	۳-۴ وضعیت ساختمان بانک ها در ایران
۲۲	۳-۵ اجزاء و فضاهای اصلی موثر در طراحی بانک
۲۳	۳-۵-۱ رنگ
۲۴	۳-۵-۲ ورودی
۲۵	۳-۵-۳ کف
۲۵	۳-۵-۴ پیشخان یا کانتر
۲۶	۳-۵-۵ سالن معاملات

۲۷	۳-۵-۱ فضای کارمندان
۲۷	۳-۵-۲ فضای مشتریان
۲۸	۳-۵-۳ اطاق رئیس شعبه
۲۸	۳-۵-۶ سالن اعتبارات
۲۹	۳-۵-۷ پله های ارتباطی
۲۹	۳-۵-۸ خزانه
۳۰	۳-۵-۹ بایگانی
۳۱	۳-۵-۱۰ اطاق رک و منبع تغذیه اضطراری
۳۱	۳-۵-۱۱ فضاهای خدماتی
۳۳	نتیجه گیری فصل سوم

فصل چهارم : آسیب شناسی

۳۴	۴-۱ آسیب شناسی ساختمان بانک ها
۳۵	۴-۱-۱ مشکلات مربوط به طراحی
۳۶	۴-۱-۱-۱ مصالح
۳۶	۴-۱-۱-۲ مسئله فرم و همجواری ها
۳۷	۴-۱-۱-۳ مسایل مربوط به عملکرد
۳۷	۴-۱-۱-۴ سرعت و کیفیت
۳۸	۴-۱-۱-۵ جایگزاری مناسب عناصر
۳۸	۴-۱-۲ مشکلات مربوط به جانمایی (مکان یابی) ساختمان بانک ها
۳۹	۴-۱-۲-۱ مشکل تبدیل کاربری ها
۴۰	۴-۱-۲-۲ حضور در مراکز تجاری

- ۴۰ ۳-۲-۱-۴ استیجاری بودن یا واقع گردیدن در درون سازمان های دیگر
- ۴۱ ۴ + ۳ مشکلات ناشی از تصمیمات درون سازمانی و محدودیت های آئین نامه ای
- ۴۱ ۱-۳-۱-۴ چگونگی نصب تابلو
- ۴۱ ۲-۳-۱-۴ نحوه به کارگیری از خدمات مشاوره در طراحی
- ۴۲ ۳-۳-۱-۴ الزامات امنیتی
- ۴۳ ۴-۳-۱-۴ عدم هماهنگی بین طراح و ناظر اجرایی (مشاور و دستگاه نظارت)
- ۴۳ ۵-۳-۱-۴ تغییر مدیران و به دنبال آن عدم ثبات در تصمیم گیری ها
- ۴۴ ۴-۱-۴ مشکلات مربوط به انتخاب مجری و انجام فرآیند مناقصه
- ۴۶ نتیجه گیری فصل چهارم

فصل پنجم : نمونه های موردی

- ۴۷ ۱-۵ نمونه های داخلی
- ۴۷ ۱-۱-۵ سبک نئوکلاسیک (دوران پهلوی اول تا پایان دهه ۳۰)
- ۴۷ ۱-۱-۱-۵ ساختمان صندوق پس انداز ملی
- ۴۹ ۲-۱-۱-۵ بانک ملی شعبه بازار
- ۵۱ ۳-۱-۱-۵ شعبه مرکزی بانک مسکن
- ۵۲ ۴-۱-۱-۵ بانک سپه شعبه اصفهان
- ۵۳ ۲-۱-۵ سبک بین الملل (اواسط دهه ۳۰ تا اواخر دهه ۵۰)
- ۵۳ ۱-۲-۱-۵ شعبه مرکزی بانک سپه واقع در میدان توپخانه
- ۵۴ ۲-۲-۱-۵ ساختمان مرکزی بانک تجارت واقع در خیابان طالقانی
- ۵۴ ۳-۲-۱-۵ بانک ملی شعبه دانشگاه واقع در خیابان انقلاب
- ۵۵ ۳-۱-۵ ساختمان های مدرن (ساخته شده طی دو دهه اخیر)

۵۵ ۱-۳-۱-۵ ساختمان بانک مرکزی ایران واقع در بلوار میرداماد
۵۶ ۲-۳-۱-۵ ساختمان مرکزی بانک توسعه صادرات ایران واقع در اراضی عباس آباد تهران
۵۸ ۴ ۴ ۴ ۵ ساختمان مرکزی بانک اقتصاد نوین واقع در بلوار اسفندیار
۵۹ ۲-۵ نمونه های خارجی
۵۹ ۱-۲-۵ بانک های کشور ترکیه
۶۰ ۲-۲-۵ بانک های کشور ژاپن
۶۲ ۳-۲-۵ بانک های اروپایی
۶۲ ۱-۳-۲-۵ بانک مرکزی اروپا
۶۳ ۲-۳-۲-۵ که بانک ایتالیا (Che Banca , Italy)
۶۵ ۳-۳-۲-۵ ساختمان بانک DZ در برلین
۶۶ نتیجه گیری فصل پنجم
فصل ششم : مبانی نظری و روند طراحی	
۶۷ ۱-۶ گرایش به علوم و مباحث روز در آفرینش طرح
۶۸ ۱-۱-۶ بانکداری الکترونیک
۶۹ ۲-۱-۶ نور در طراحی
۷۰ ۳-۱-۶ سیالیت و انعطاف پذیری
۷۰ ۴-۱-۶ هویت سازمانی
۷۱ ۵-۱-۶ زیبایی طرح (Beauty)
۷۱ ۶-۱-۶ پایداری
۷۲ ۷-۱-۶ تامین فعالیت های حرکتی و آسایش فیزیولوژیک
۷۳ ۸-۱-۶ سیستم های هوشمند ساختمانی

۷۴	۹-۱-۶ رابطه طراح ، سفارش دهنده طرح یا کارفرما و بهره بردار یا استفاده کننده
۷۵	۲-۶ سایت پروژه
۷۵	۱-۲-۶ استان همدان
۷۶	۱-۱-۲-۶ آب و هوا
۷۶	۲-۲-۶ شهر همدان
۷۶	۱-۲-۲-۶ موقعیت جغرافیایی و انسانی
۷۷	۲-۲-۲-۶ همدان پایتخت فرهنگی
۷۸	۳-۲-۲-۶ اهمیت اقتصادی و تجاری شهر همدان
۷۸	۴-۲-۲-۶ نقشه شهر همدان
۷۹	۴ ۴ ۶ میدان آرامگاه
۸۱	۳-۶ عوامل کیفی موثر در انتخاب سایت
۸۱	۱-۳-۶ ویژگی زمین
۸۱	۲-۳-۶ دسترسی منطقه ای و محلی
۸۲	۳-۳-۶ دسترسی به خدمات همگانی
۸۲	۴ ۴ ۶ هزینه های آماده سازی
۸۲	۵-۳-۶ قابلیت رویت از مسیرها و خیابان های عمومی
۸۳	۶-۳-۶ سازگاری با کاربری های اطراف
۸۳	۷-۳-۶ ویژگی اقتصادی محل احداث پروژه
۸۳	۴-۶ مختصری درباره مدیریت شعب بانک در استان و شعبه مرکزی همدان
۸۵	نتیجه گیری فصل ششم

فهرست منابع و ماخذ

باسمه تعالی

فرم اطلاعات پایان نامه های کارشناسی ارشد فرم ب

دانشکده هنر و معماری

کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۶۰۲۰۲۸۹۲۰۱۰	نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی کد واحد : ۱۰۱
سال و نیمسال اخذ پایان نامه : نیمسال دوم ۹۰-۸۹	نام و نام خانوادگی دانشجو: بهرنگ بلوهر شماره دانشجویی: ۸۸۶۳۲۳۰۰۰۰۳
عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد یا دکترای حرفه ای : ساختمان مدیریت ستادی و شعبه مرکزی بانک کشاورزی همدان	
نام و نام خانوادگی استاد راهنما : دکتر داراب دیبا نام و نام خانوادگی استاد مشاور: دکتر حسین سلطانزاده	
تعداد واحد پایان نامه: ۶	نمره پایان نامه دانشجو
تاریخ صدور کد شناسایی : ۱۳۹۰/۳/۹	به عدد:
تاریخ دفاع از پایان نامه : ۱۳۹۰/۶/۳۰	به حروف:
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): سیر تحول معماری بانک ها تحت تاثیر مستقیم شرایط محیطی ، اجتماعی و اقتصادی در دوران مختلف قرار داشته ، به ترتیبی که در گذشته انباشت پول و اوراق بهادار در یک محل و لزوم حفاظت در برابر سرقت ، سبب گردید که شکل فضای داخلی و خارجی و سایر عناصر تشکیل دهنده بانک ها بگونه ای خاص طراحی گردند . لیکن امروزه با پیشرفت در فن آوری های نوین امنیتی و بهره مندی از تجارت الکترونیکی فضای بانک ها به طرز محسوسی دوستانه تر شده است و با غیر حضوری شدن بسیاری از عملیات بانکی نظیر دریافت و پرداخت نقدی و پرداخت قبوض و اقساط ، حساسیت های امنیتی نیز کاهش یافته است . در پژوهش پیش روی ضمن شناسایی متغیرهای تاثیر گذار بر روند طراحی ساختمان یک بانک ، الگوی عملکردی این نهاد مالی ، با مروری بر ساختمان های شاخص ساخته شده طی دوره های مختلف ، مورد مطالعه قرار گرفته است . به منظور دستیابی به اهداف این تحقیق که همانا متناسب سازی عناصر و فضاهای بانک ها با عملکردهای نوین بانکداری می باشد ، آسیب های موجود معرفی و با ذکر چند نمونه خارجی ، الگوبرداری از تجربیات موفق دیگران در این زمینه ، به عنوان یک گزینه پیشنهادی مطرح گردیده است . نمونه موردی در این پژوهش ساختمان مدیریت ستادی و شعبه مرکزی بانک کشاورزی همدان بوده ، که پس از بررسی جمیع جوانب سعی بر ارائه طرحی منطبق با فرهنگ و نیازهای منطقه ای ، ضمن بهره مندی از دیدگاههای نوین در ساخت اینگونه بناها میباشد . استراتژی کلی این پژوهش با توجه به درگیری با مقولات انسانی ، به صورت کیفی و روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت ترکیبی از مشاهدات میدانی ، مصاحبه و منابع کتابخانه ای بوده است .</p>	
<p>توجه : ۱. این فرم باید تایپ شده تحویل داده شود.</p> <p>۲. چکیده فوق ، همان چکیده داخل پایان نامه است.</p> <p>۳. ضروریست کلیه مشخصات پایان نامه که در این فرم درج می گردد با مشخصات تصویبی پایان نامه در لیست کدشناسایی (شامل اسامی اساتید، عنوان درج شده در فرم الف و تاریخ اخذ کدشناسایی) مطابقت داشته باشد.</p>	

امضاء ریاست دانشکده:

امضاء مدیر گروه:

امضاء استاد راهنما:

تاریخ

تاریخ

تاریخ

فصل اول : کلیات طرح

۱-۱ بیان مسئله

در ۲۰ سال گذشته بخش عمده ای از سرمایه اختصاص داده شده جهت پروژه های ساختمانی بانکها در جهت افزایش تعداد شعب آنها هزینه گردیده و به مقوله طراحی کمتر توجه شده است. لذا در پروسه تولید انبوه شعب، کیفیت معماری قربانی کمیت شده است. از سال ۱۳۸۰ که مصادف با تاسیس بانکهای خصوصی در ایران بود به دلیل ایجاد زمینه رقابتی میان بانکها، شرایط برای ایجاد پروژه هایی با کیفیت بالاتر مهیا گردید که برگزاری مسابقات معماری از دست آوردهای این موضوع می باشد. از رقابتهای مهمی که در این زمینه برگزار گردید می توان به موارد زیر اشاره نمود: ۱- مسابقه طراحی ساختمان بانک توسعه صادرات در سال ۱۳۷۶ ۲- طرح بازسازی نمای ساختمان مرکزی بانک سپه در سال ۱۳۸۴ ۳- طرح همسان سازی شعب بانک صادرات در سال ۱۳۸۵. لیکن همچنان پروسه تولید انبوه شعب و محدودیت زمانی برای طراحی، که تمایل کارفرما را برای گذر سریع از مرحله طراحی به اجرا می رساند موجب بروز اشکالات عمده در محصول نهایی گردیده که تاثیر مخرب آن در سیمای شهرهای امروزی نیز مشهود است. نحوه نگرش انتزاعی و مجرد به بک ساختمان فارغ از تاثیرات رفت و برگشتی و متقابل ساختمان ها بر یکدیگر و بر سیمای شهر موجب ارائه طرح های نسنجیده معماری، غافل از اثرات نامطلوب محیطی گردیده است. به عنوان مثال استفاده از ورق های کامپوزیت که به دلیل آسانی و سرعت در نصب آن ها امروزه به یکی از مصالح رایج جهت بازسازی نمای ساختمان بانک ها در آمده، اگر چه برای یک دوره زمانی کوتاه می تواند چهره شهر را کمی بهبود بخشد لیکن شهر را به نمایشگاهی از مصالح جدید تبدیل نموده که به سرعت کهنه گردیده و جذابیت خود را از دست می دهند. ساختمان بانک ها در گذشته بگونه ای طراحی می گردید که امنیت را به مشتریان القا نماید (به عنوان مثال ستونهای بلند، بدنه های سنگی، بکارگیری از نماد شیر و ... این موضوع را به مشتری القا می نمود که پول شما در جای امنی نگهداری می شود). اما امروزه نرده های آهنی و ستونهای سنگی جای خود را به تجهیزات حفاظتی و امنیتی الکترونیکی نظیر دوربین های مدار بسته، آذیرهای خطر و بسیاری از تجهیزات مدرن دیگر داده است. بالطبع بهره گیری از این تجهیزات فضای بیشتری را نسبت به گذشته برای ارائه خدمات به مشتریان فراهم خواهد آورد. از مطالب بالا می توان چنین نتیجه گرفت که ساختمان شعبه یکی از کلیدی ترین عناصر در

استراتژی روابط عمومی و ارتباطات بانک ها می باشد ، که می تواند در تصویر ذهنی مشتریان بانک سهم به سزایی داشته باشد .

۲-۱ هدف های تحقیق

طراحی ، عملکرد و ارگونومی سه موضوع مهم در سازماندهی فضا و سایر عناصر داخلی شعب بانکها به شمار می آید که با ظهور بانکداری الکترونیکی و انجام بسیاری از عملیات بانکی به صورت مجازی ابعاد جدیدی پیدا نموده لذا متناسب سازی اینگونه فضاها با کارکرد و تجهیزات جدید یکی از اهداف اصلی بوده ، از طرفی تبدیل یک نمای اقتدارگرایانه که از شاخصه های دیرینه و سنتی ساختمان بانکها بوده است به نمایی سبک ، شفاف ، جذاب و دعوت کننده که در زمره گرایشات بنگاههای اقتصادی عصر حاضر می باشد از دیگر اهداف این تحقیق می باشد البته به دلیل تاثیر این قبیل ساختمانها بر سیمای شهری که قبلا بدان اشاره گردید ، همچنین با توجه به واقع گردیدن این پروژه در سایت یکی از ممتازترین آثار معماری ایران یعنی آرامگاه بوعلی سینا ، تبعیت از نشانه های سایت (منطقه گرایی) ، هویت فرهنگی شهر و رعایت قوانین شهرداری منطقه در اتخاذ هرگونه تصمیمی برای طراحی بسیار موثر خواهد بود . رعایت مشخصاتی که در بانک کشاورزی به عنوان یک الگو برای کلیه شعب در سراسر کشور الزامی می باشد نیز در روند طراحی پی گیری خواهد شد.

۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

بررسی ساختمان بانکها از چند جنبه دارای اهمیت می باشد ، نخست به عنوان کاربری عمومی شهری که در ارتباط مستقیم و مداوم با شهروندان است ، دومین دلیل تاثیری است که این ساختمان ها در اثر تکرار زیاد بر کیفیت چشم انداز و سیمای شهر همچنین نحوه خدمات رسانی برای عموم شهروندان بر جای می گذارد و نهایتا به عنوان ابزاری کار آمد برای تحقق اهداف صنعت بانکداری و گردش اقتصادی جامعه حائز اهمیت می باشد . در گذشته ساختمان بانکها فضاهایی بسته ، سنگین ، مخزن گونه و امن برای حفظ اموال مردم بودند ، که این ویژگی معماری بانکها را به سمت بسته بودن ، بهره گیری از مقیاس بزرگ و استفاده از مصالح سنگین و سخت سوق می داد . اما با ظهور شیوه های نوین بانکداری و بهره مندی از تجهیزات و تکنولوژی جدید که ایمنی بانکها را تامین می کرد ، همچنین با افزایش رقابت بین بانک های مختلف ،

معماری شعب بانک ها به صورت فضاهایی باز ، سبک ، شفاف ، جذاب و دعوت کننده با سیمایی دوستانه گرایش پیدا نمود ، که بهره گیری از اشکال نرم و مصالح سبک چون شیشه ، چوب و سطوح رنگی از صفحات کامپوزیت ، همراه با نورپردازی و استفاده از برخی علائم و نشانه ها را به همراه داشت . در این راستا نمای بانک ها مانند سایر واحدهای تجاری دیگر به عنوان ویتروینی به منظور ایجاد ارتباط بصری بین داخل و خارج بانک عمل می نماید .

۱-۴ سئوالات و فرضیه های تحقیق

سئوال اصلی پژوهش این است که چگونه می توان محیطی زیبا ، شفاف ، صمیمی و دعوت کننده طراحی نمود که موجب جذب مشتریان گردیده و در عین حال رضایت کارکنان شعبه (به عنوان استفاده کنندگان ثابت از ساختمان) را در بر داشته باشد ، همچنین احتمال سوء استفاده سارقین و افراد فرصت طلب را به حداقل رسانید ؟ (چراکه رعایت این سه پیش فرض تا حدودی در کشمکش با یکدیگر می باشد .)

در ادامه چند سئوال فرعی مطرح گردیده که در روند پژوهش حاضر سعی بر ارائه پاسخ برای آنها و رد یا قبول فرضیه های مرتبط با آن هاست

چگونه می توان محیطی طراحی نمود که مشتری در آن احساس آرامش و احترام توأم با امانت داری بنماید ؟ (در این راستا یکی از فرضیات مطرح این است که محیط شعب بانک ها در حال حاضر محیطی اضطراب آور بوده که مشتری را دچار سر در گمی می کنند لذا ایجاد شفافیت و صمیمیت که از ملزومات ارتباط با مشتری در بانک داری نوین و امروزی می باشد ، می باید در دستور کار قرار گیرد .)

چگونه می توان احداث شعب بانک ها با سلايق شخصی و بدون توجه به مقولات فرهنگ ، شهرسازی و استانداردهای لازم را متوقف نمود ؟ (در این خصوص نیز این فرضیه را می توان مطرح نمود که معماری ما در گذشته از اصول و چارچوب مشخصی تبعیت

می نموده ، اگر بتوانیم با همان دیدگاه یعنی رعایت اصول فرهنگی و بومی هر منطقه ، همچنین توجه به بافت شهری و تثبیت یکسری استانداردها پیش برویم توانسته ایم تا حدود زیادی از ناهنجاریهای بصری فعلی جلوگیری نمائیم .)

با توجه به ورود به عرصه بانک داری الکترونیک و ترویج عملیات بانکی بصورت مجازی برخی بر این باورند که به مقوله ساختمان بانک ها کمتر پرداخته شود در مقابل تفکر دیگری مطرح می نماید که اگر چه اینترنت و یا تلفن برای کارهایی چون پرداخت قبوض و انتقال وجوه کم مفید به نظر می رسند ، لیکن برای جابجایی های بزرگ و قابل توجه پولی نمی توانند اطمینان مردم را جلب نمایند لذا وجود ساختمانی مطمئن برای انجام چنین مبادلاتی و نگهداری از سرمایه های مردم همچنان ضروری به نظر می رسد .

۱-۵ چارچوب نظری تحقیق

در پروسه طراحی ساختمان برای بانک نظیر بسیاری از اماکن عمومی با چهار گروه تاثیر گذار بر روند طراحی سر و کار داریم : گروه اول شامل طراحان میباشد که تا حدود زیادی نتیجه و محصول نهایی حاصل اندیشه ایشان می باشد . گروه دوم مشتریان و یا به تعبیر بهتر سفارش دهندگان محصول بوده که در اینجا با عنوان کارفرما و یا بهره بردار از ساختمان از آنها یاد می شود ، که خط و مشی ها و محدودیت هایی را برای طراح تعریف می نمایند که آنان را به سمت اهداف سازمانی (بانک) هدایت می نماید . گروه سوم کاربران و استفاده کنندگان از محصول نهایی هستند و در واقع مشتریان اصلی ایشانند ، که متاسفانه در اغلب موارد به دلیل شکاف ارتباطی میان آنها و طراح نظرات ایشان نادیده گرفته می شود ، البته در روند طراحی با تمهیداتی چون مصاحبه و مشاهدات میدانی می توان از نقطه نظرات و دیدگاههای این گروه نیز بهره مند گردید . آخرین گروه که از آن به عنوان قانون گذار یاد می شود شامل سازمانها و ارگانهایی هستند که جدی ترین محدودیت ها را برای طرح مطرح می نمایند . ارگانهایی چون شهرداریها ، ادارات آب ، برق و گاز شهری و وزارت خانه هایی چون مسکن و شهرسازی و غیره در این زمره هستند . با توجه به مطالب فوق در می یابیم محصول نهایی غالباً برآیندی از نظرات چهار گروه فوق می باشد .

۱-۶ تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از بررسی تاثیرات چهار گروه نامبرده شده در چارچوب نظری تحقیق (طراح ، سفارش دهنده طرح یا کارفرما ، استفاده کننده از طرح یا مشتری و قانون گذار) بر یکدیگر و نهایتاً بر روند طراحی منتج می گردد . در این بررسی می توان مشکلات و مسائل را به دو دسته داخلی و

خارجی تقسیم نمود که مشکلات و محدودیتهای خارجی غالباً از جانب دو گروه قانون گذار و مشتری و یک سری عوامل طبیعی چون اقلیم و توپوگرافی بوده و مشکلات داخلی غالباً از جانب طراح و تا حدودی کارفرما می باشد. البته همانگونه که در پرسش اصلی پژوهش نیز مطرح گردید سه فاکتور اصلی در تصمیم گیری برآورده کردن نیاز مشتریان، رضایت و آسایش کارمندان و ایجاد امنیت و جلوگیری از سوء استفاده های احتمالی است.

واژه های کلیدی در این تحقیق عبارتست از: بانک کشاورزی، بانکداری الکترونیک، نیاز مشتری، آسایش کارمند، امنیت، شفافیت

۷-۱ روش تحقیق

استراتژی کلی این پژوهش با توجه به درگیری با مقولات انسانی به صورت کیفی و بهره گیری از هر دو روش کتابخانه ای و میدانی (case study) بوده است همچنین رویکرد پژوهش نیز توصیفی (پیمایشی) است و در برخی زمینه ها به دلیل وجود نمونه های داخلی و خارجی مشابه به صورت تطبیقی نیز عمل گردیده است.

۸-۱ قلمرو تحقیق

سابقه ایجاد مراکز برای مبادلات پولی در مقیاس کلان در ایران به شکل گیری صرافی ها در بازار اشاره دارد، لیکن بانکداری در شکل نوین آن به اواسط دوره قاجار (مشخصاً زمان ناصرالدین شاه) و تاسیس بانک شاهی (۱۳۰۶ ه. ق) برمی گردد. ساختمانهای ارزشمندی چون بانک ملی شعبه دانشگاه (کار اوتزن)، ساختمان مرکزی بانک مسکن واقع در خیابان فردوسی (کار دفتر ظفر - فروغی) و بانک سپه در میدان توپخانه (کار سیحون) که جزو میراث ملی محسوب می گردند، نشان از سابقه درخشان طراحی ساختمان بانکها در ایران دارند. در سال ۱۳۰۹ به منظور ایجاد یک واحد اعتباری برای کمک به کشاورزان، بانکی تحت عنوان «بانک فلاحی» در محدوده بانک ملی شکل گرفت و در سال ۱۳۱۲ قانون ایجاد بانک فلاحی و صنعتی ایران با مسئولیت های بیشتر به تصویب مجلس شورای ملی وقت گذشت. با تغییراتی در قانون و لحاظ نمودن تسهیلات بیشتر برای بخش کشاورزی در سال ۱۳۱۸ نام این بانک نیز به عنوان «بانک کشاورزی و پیشه و هنر» تغییر یافت و نهایتاً در سال ۱۳۲۲ عبارت پیشه و هنر از عنوان این بانک حذف و

نام آن به « بانک کشاورزی ایران » مبدل گردید . ساختمان مدیریت و شعبه مرکزی همدان در سال ۱۳۶۷ در زمینی به مساحت ۱۰۵۳ متر مربع و با زیر بنای ۱۹۲۲ متر مربع در سه طبقه احداث گردید که با توجه به مطالب عنوان شده در بیان مسئله و اهمیت موضوع ، طراحی ساختمانی مناسب تر با توجه به قوانین شهرداری منطقه ، نیازهای مردم و اهداف بانک مد نظر می باشد .

۹-۱ روش گردآوری اطلاعات

روش گرد آوری اطلاعات به صورت ترکیبی از مشاهدات میدانی ، مصاحبه و منابع کتابخانه ای بوده است .

۱۰-۱ محدودیت ها و مشکلات تحقیق

نظر به اینکه بانک یک موسسه مالی با ضریب امنیتی بالا می باشد ، طبیعی است که در روند جمع آوری اطلاعات ، علی الخصوص اطلاعات مستند نوشتاری و تصویری برای تحقیق حاضر ، با مشکلاتی بسیاری مواجه باشیم . لذا در زمینه ثبت تصاویر و دریافت اطلاعات در خصوص فضاهای موجود در ساختمان بانک ها ، محدودیت های فراوانی پیش روی بود . از طرفی به همان دلیل ذکر شده در بالا تعداد کتب و یا مقالات و تحقیق ها در این زمینه بسیار محدود بوده ، که به همین دلیل در زمینه استناد به اقدامات و پژوهش های انجام گرفته در قبل ، منابع چندانی در دسترس نبود .

فصل دوم : تعاریف و تاریخچه بانکداری در ایران

مقدمه

برجسته ترین و مهم ترین آثار معماری نیم قرن پیش را صرفنظر از بازار و میادینی چون نقش جهان اصفهان که به عنوان کالبدهای اجتماعی ، اقتصادی و سیاسی مطرح بوده اند ، شاید بتوان در مناره ها ، گنبدها و به طور کلی مساجد (به ویژه مساجد جامع) به همراه کاخها ، دروازه ها ، میل ها و یا قلعه ها مشاهده نمود . این ساختمان ها به دلیل بزرگی ابعادشان به عنوان شاخص ترین نمادهای شهری مطرح بودند . لیکن از سال های ۱۳۰۰ هجری شمسی به بعد با تغییراتی که در ساختار سیاسی ، حکومتی و اجتماعی شهرها بوجود آمد نمادهای جدیدی وارد عرصه شهرسازی گردید . ایجاد مراکزی چون دانشگاه ، بانک ، وزارتخانه ، کارخانه و غیره نمادهای نوینی را در شهر ارائه نمود که معرف شخصیت و هویت تازه یک شهر بودند . این نمادها به جای آنکه معرف فرهنگ ، دین و یا روابط اجتماعی کهن این سرزمین باشند ، سبب تمدن جدید ، تولید ، سرمایه و نگرشهای مدرن بودند .

از دیر باز بانک ها به دلیل بهره مندی از منابع مالی قابل توجه و نیاز به دیده شدن در ساخت ساختمان های زیبا و با شکوه به منظور جلب اعتماد سپرده گذاران شهره بوده اند و معماری و طراحی داخلی شعب آنها به عنوان الگو و سرآمدی برای دیگر واحدهای تجاری و اداری محسوب می گشته است . حتی شعب کوچک بانک ها که حدود ۱۰۰ متر مربع مساحت دارند از تجهیزات و امکانات ویژه ای برخوردارند که طراحی آنان را نیازمند تاملات بیشتری می نماید . لذا بررسی تحولات معماری در احداث اینگونه بناها کمک شایانی است به مطالعه روند شکل گیری معماری معاصر ایران ، علی رغم این مسایل در محافل تخصصی کمتر به مقوله طراحی بانک ها پرداخته شده است .

سیر تحول معماری بانک ها تحت تاثیر مستقیم شرایط محیطی ، اجتماعی و اقتصادی در دوران مختلف قرار داشته ، به ترتیبی که در گذشته انباشت پول و اوراق بهادار در یک محل و لزوم حفاظت در برابر سرقت ، سبب گردید که شکل فضای داخلی و خارجی و سایر عناصر تشکیل دهنده بانک ها بگونه ای خاص طراحی گردند . لیکن امروزه با پیشرفت در فن آوری های نوین امنیتی و بهره مندی از تجارت الکترونیکی

فضای بانک‌ها به طرز محسوسی دوستانه‌تر شده است و با غیر حضوری شدن بسیاری از عملیات بانکی نظیر دریافت و پرداخت نقدی و پرداخت قبوض و اقساط حساسیت‌های امنیتی نیز کاهش یافته است.

۱-۲ تعریف واژه بانک

در لغت نامه دهخدا واژه بانک را (از ریشه لغت فرانسوی *Banque* و ایتالیایی *Banca* به معنی میزی که روی آن چیزهایی فروشد) سازمان و دستگاهی که محل ذخیره پول مردم است و بدان داد و ستد کنند یا داد و ستد آنجا انجام گیرد ، معنی نموده ، در تعریف دیگری که در کتاب بانک و بانکداری در ایران نوشته منیژه ربیعی رودسری آمده چنین بیان می‌دارد :

« بانک مشتق از بانکا *Banco* است که واژه ای لاتینی و به معنای پیشخوان و نیمکتی است که صرافان ایتالیایی قرون وسطی در پشت آن به معامله و مبادله پول می‌پرداختند . برخی نیز معتقدند که بانک از واژه آلمانی *Banca* آن به معنای شرکت اخذ شده است . امروزه بانک به معنای مکانی برای عملیات پولی و اعتباری است که در آن به نقل و انتقال وجوه ، صدور برات^۱ ، نگاهداری سرمایه اشخاص و موسسه‌ها می‌پردازند ، و این سرمایه‌ها با اعطای وام و اعتبار در امور اقتصادی ، به جریان می‌افتد » (ربیعی رودسری ، ۱۳۸۰ ، ۱۳) .

در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان نیز بانک ، موسسه ای مطمئن برای نگاهداری پول مردم و به کار انداختن آن در توسعه اقتصادی و همچنین پرداخت وام و اعتبار به مردم تعریف گردیده است .

در فرهنگ لغات انگلیسی نیز معانی بسیاری برای لغت *BANK* آورده شده که تعاریف مرتبط با پژوهش حاضر عبارتست از :

(The table or counter of a money-changer or dealer in money) (Oxford , 1989 , 931) .

به معنای میز یا پیشخوان یک متصدی برای انجام امور پولی و تعویض پول

(The shop , office , or place of business of a money-dealer) (Oxford , 1989 , 931) .

^۱ « برات به معنای برگه حواله پرداخت قرض و زمان ادای دین و نیز چک از ابداعات موسسه‌های صرافی دوره ساسانی است . » (گیرشمن ، ۱۳۶۴ ، ۴۰۸)

به معنای فروشگاه ، دفتر یا هر مکانی که برای تجارت در ارتباط با امور پولی مورد استفاده قرار می گیرد .

(A business establishment in which money is kept for saving or commercial purposes or is invested , supplied for loans; or exchanged.The offices or building in which such an establishment is located) (Heritage , 1992 , 145) .

به معنای حرفه ای که به منظور پس انداز نمودن پول ، انجام تجارت و بازرگانی ، سرمایه گذاری ، اعطای وام یا تبدیل پول تاسیس گردیده است . همچنین دفتر یا ساختمانی که در آن چنین کسب و کاری (اشاره به معنای اول) استقرار می یابد .

۲-۲ تاریخچه بانکداری در ایران

قبل از ایجاد بانک با تشکیلات منسجم و سرمایه ملی در ایران این قبیل امور توسط تجارت خانه ها و موسسات داخلی معتبر و صرافی های^۲ عمده انجام می گرفت . این گونه بنگاه ها به اموری از قبیل نقل و انتقال پول ، تنزیل بروات تجارتي و صدور بیجک (قبول ودیعه) و امثال آن اشتغال داشتند . لیکن پس از گسترش فعالیت بانک های خارجی که در ذیل به آن ها اشاره می گردد ، این بنگاه ها به تدریج از صحنه رقابت خارج گردیده و فعالیت آن ها متوقف گردید .

۱-۲-۲ بانک جدید شرق

این بانک که شعبه ای از بانک انگلیسی مقیم لندن بود ، اولین بانک به شیوه امروزی که از سال ۱۲۶۶ شمسی بدون اخذ امتیاز ، شعبه مرکزی خود را در تهران ، شمال شرقی میدان توپخانه و در محل فعلی بانک تجارت (شکل ۲ - ۱) که ساختمان مسکونی اما بسیار زیبا و مستحکم قهرمان میرزا بود ، افتتاح نمود و در اندک مدتی ، شعبه های دیگری در شهرستانها دایر نمود که از آن جمله می توان به بانک شاهی یزد اشاره نمود که آن هم در ساختمانی مسکونی و در پشت تیمچه ای در میدان

^۲ سابقه تاسیس صرافی در ایران به دوره هخامنشی و پس از تصرف بین النهرین و سقوط امپراطوری بابل توسط کوروش برمی گردد ، از آنجاییکه این کشور مرکز عمده بازرگانی جهان قدیم بود ، موسسه های صرافی « اجی بی و پسران » و « پسران موراشوازیپ پور » را یهودیان در آن دایر کرده بودند که به خدمت دولت ایران درآمد (برای اطلاعات بیشتر به کتاب تاریخ ایران قدیم نوشته استاد حسن پیرنیا مراجعه شود)

خان یزد واقع گردیده بود^۳. با شروع فعالیت بانک شاهنشاهی در ایران، پس از سه سال شعب خود را به بانک اخیر واگذار نمود و فعالیتش خاتمه یافت. این حرکت پایه‌ی بانکداری نوین را در ایران بنا نهاد.

۲-۲-۲ بانک شاهنشاهی ایران

این بانک از سال ۱۲۶۷ شمسی (در محل قبلی بانک جدید شرق (شکل ۲-۲)) با داشتن امتیازی به مدت ۶۰ سال به فعالیت بانکی و تجارتي در ایران اشتغال داشت و امتیاز نشر اسکناس را اخذ نمود. پس از انقضای مدت امتیاز، این بانک مانند یک بانک عادی تجارتي تا مرداد ۱۳۳۱ به نام بانک انگلیس در ایران و خاورمیانه به فعالیت خود ادامه داد و سپس منحل گردید.

۳-۲-۲ بانک استقراضی ایران

این بانک به بانک استقراضی روس معروف بود و در سال ۱۲۶۹ شمسی امتیازی به مدت ۷۵ سال کسب نمود و افزون بر فعالیت بانکی و رهنی، حق انحصاری حراج عمومی و معافیت مالیاتی را نیز دریافت داشت و به موجب عهدنامه مورخ ۱۲۹۹ شمسی، منعقد شده بین دولت های ایران و اتحاد جماهیر شوروی (سابق)، این موسسه به دولت ایران واگذار شد (شکل ۲-۳).

۴-۲-۲ بانک عثمانی

این بانک در واقع یک بانک انگلیسی بود و از محل سرمایه مشترک فرانسه و انگلیس از اواسط قرن نوزدهم میلادی در کشور عثمانی (ترکیه فعلی) تاسیس شد و شعبه های متعددی در کشورهای همجوار دایر کرد و در سال ۱۳۰۱ شمسی اقدام به تاسیس شعبی در تهران و شهرهای غربی کشور نمود و منظور اصلی از این اقدام، تسهیل در روابط تجارتي و بانکی بین ایران و عراق بود و سرانجام در سال ۱۳۳۴ به فعالیت خود در ایران پایان داد.

بانک های ایرانی که به تدریج برای رفع نیازهای مالی در بخش های مختلف بازرگانی، کشاورزی، صنعتی و رهنی یا ساختمانی و از محل سرمایه های ملی تشکیل گردیدند در ادامه خواهند آمد.

^۳ ملاحظه می گردد که اولین ساختمان های بانک در ایران به دلیل نبود الگویی عملکردی برای بانک ها در بناهای شاخص و مستحکم مسکونی مستقر گردیدند.

۲-۳ آغاز کار بانک های ایرانی

همزمان با بانک های بیگانه در ایران ، یکسری بنگاه ها و تجارتخانه های داخلی همچون : تجارتخانه تومانیانس ، تجارتخانه جمشیدیان ، تجارتخانه جهانیان ، کمپانی فارس ، شرکت اتحادیه ، شرکت عمومی ایران و شرکت اسلامی نیز به انجام امور بانکی در ایران مشغول بودند و بعدها برخی از آنان در کسوت رهبران مشروطه برای بنیان گذاری بانک ملی ایران کوشیدند .

۲-۳-۱ بانک سپه

این واحد که با نام بانک پهلوی قشون آغاز به کار کرد ، نخستین بانک ایرانی بود که به منظور به کار انداختن وجوه صندوق بازنشستگی افسران و درجه داران ارتش در سال ۱۳۰۴ در خیابان سپه تاسیس شد (شکل ۲ - ۴) و با گسترش تدریجی شعبات خود در شهرستان ها ، اقدام به اجرای عملیات بانکی و اعتباری رایج برای عموم طبقات جامعه نموده به صورت یک بانک معتبر بازرگانی درآمد که تا به امروز نیز در کنار انجام امور مالی ارتش به کلیه عملیات بانکی رایج در کشور نیز مشغول می باشد .

۲-۳-۲ بانک ملی

دومین بانک که قانون اجازه تاسیس آن در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۶ از تصویب مجلس شورای ملی گذشت و اساسنامه آن در خرداد ۱۳۰۷ توسط هیات دولت و کمیسیون قوانین مالیه مجلس تصویب شد ، فعالیت خود را رسماً در تاریخ شهریور ۱۳۰۷ آغاز نمود^۴ . در ابتدای تاسیس بانک علاوه بر شعبه مرکزی ، دو شعبه در بازار تهران و بندر بوشهر که مهمترین بندر بازرگانی آن روز ایران بود تاسیس گردید ، پس از آن در شهرهای دیگر نیز شعب بانک ملی ایران نیز دایر گردید.

^۴ در سال ۱۳۰۵ شمسی به موجب قانون مصوب مجلس شورای ملی موسسه ای زیر عنوان (موسسه رهنی دولتی ایران) از محل وجوه صندوق بازنشستگی کشوری تحت نظارت وزارت دارایی تشکیل یافته ، لذا از لحاظ قدمت تاریخی بر تاسیس بانک ملی ایران مقدم است [...] لکن پس از تشکیل بانک ملی جزو سازمان آن بانک شده و از سال ۱۳۱۸ نیز با نام بانک کارگشایی موسوم گردیده و یکی از سازمان های تابعه بانک ملی ایران است . (کسرابی ، ۱۳۷۳ ، ص ۱۵)

۲-۳-۳ بانک کشاورزی

سومین بانک ایرانی با عنوان بانک فلاحتی و صنعتی ایران که بعدها چندین بار تغییر عنوان داد و نهایتاً نام بانک کشاورزی را به خود اختصاص داد، برای انجام اهداف خاص و به موجب قانون مصوب ۲۱ خرداد ۱۳۱۲ تاسیس گردید (شکل ۲ - ۵). در ادامه شرح مفصلی از چگونگی تاسیس این بانک که موضوع اصلی این رساله می باشد، خواهد آمد.

۲-۳-۴ بانک مسکن

چهارمین بانک ایرانی که براساس نیاز جامعه شهر نشین تاسیس گردید، بانک رهنی ایران نام داشت که عنوان امروزی آن بانک مسکن می باشد. این بانک در سال ۱۳۱۸ به منظور اعطای وام در برابر رهن اموال غیر منقول برای احداث بنا یا تعمیر ساختمان تشکیل گردید.

۲-۳-۵ بانک صنعت و معدن

پنجمین بانک که با سرمایه عمومی در ایران تاسیس شد، بانک صنعتی و معدنی ایران می باشد که به استناد تصویب نامه مورخ ۲۰ فروردین ۱۳۲۵ هیات وزیران تشکیل گردید.

علاوه بر بانک های پنج گانه مذکور بعدها بانک های دولتی و خصوصی مختلفی تاسیس گردید و در حال حاضر تعداد آن ها ۲۸ بانک و موسسه اقتصادی می باشد که از میان آن ها بانک مرکزی، بانک ملی، بانک سپه، بانک صادرات، بانک ملت، بانک تجارت، بانک کشاورزی، بانک صنعت و معدن، بانک مسکن، بانک توسعه صادرات و بانک رفاه، بانک های دولتی ایران بوده که چهار بانک توسعه صادرات، کشاورزی، مسکن و صنعت و معدن بانک های تخصصی و یا توسعه ای هستند^۵ همچنین بانک ها و موسسات مالی خصوصی و یا وابسته به برخی سازمان ها و نهادها به شرح ذیل می باشند: بانک اقتصاد نوین، بانک پارسیان، بانک پاسارگاد، بانک سامان، بانک کارآفرین، بانک سرمایه، بانک سینا، پست بانک، بانک دی،

^۵ بانک توسعه ای به بانکی گفته می شود که علاوه بر وظایف اعتباری بانکی، عهده دار وظایف توسعه ای نیز می باشد، که اصلی ترین وظیفه آنها تجهیز منابع مالی نسبتاً ارزان در میان مدت و بلند مدت برای اجرای طرح های اقتصادی است. بانک های توسعه ای یا تخصصی عامل انتقال دهنده سیاست های اقتصادی دولت به بخش های مربوطه بوده و با برنامه ریزیهای صحیح، منابع مالی جمع آوری شده را در بخش های مختلف اقتصادی توزیع می نمایند.